

ПРИНЦИПИ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Тетяна Кривошопка

*КЗ «Полтавська гімназія «Здоров'я» № 14 Полтавської міської ради Полтавської області;
Університет менеджменту освіти НАПН України (м. Київ)*

Анотація:

У статті доведено значущість упровадження у виховний процес принципів християнської моралі. Визначено рівень розвитку духовних цінностей у студентів вищої школи. Дослідження проводилося в Полтавській державній аграрній академії. Експеримент було організовано за методикою «Здійснення бажань» Е. Помиткіна, що передбачає виявлення рівня свідомості й сформованості духовної ціннісної орієнтації особистості. У результаті запропоновано такі принципи виховання: принцип біблійності, принцип відповідальності, принцип чистоти взаємин, антропологічний принцип, принцип любові, принцип батьківського авторитету, принцип слухняності, принцип покликання, принцип вчасності, принцип патріотизму.

Ключові слова:

принципи виховання; духовні цінності; студентська молодь; християнська мораль.

Аннотация:

Кривошопка Татьяна. Принципы воспитания студенческой молодежи в высшей школе. В статье доказана значимость внедрения в воспитательный процесс принципов христианской морали. Определен уровень развития духовных ценностей у студентов высшей школы. Исследование проводилось в Полтавской государственной аграрной академии. Эксперимент организован по методике «Исполнение желаний» Э. Помыткина, предполагающей выявление уровня сознания и сформированности духовной ценностной ориентации личности. В результате предложены следующие принципы воспитания: принцип библичности, принцип ответственности, принцип чистоты отношений, антропологический принцип, принцип любви, принцип родительского авторитета, принцип послушания, принцип призвания, принцип своевременности, принцип патриотизма.

Ключевые слова:

принципы воспитания; духовные ценности; студенческая молодежь; христианская мораль.

Resume:

Kryvoshapka Tetiana. Principles of student youth's education at higher school. The article proves the importance of introduction the principles of Christian morality in the educational process. The level of spiritual values among students of higher education was determined. The study was conducted in Poltava State Agrarian Academy. The experiment was organized by the method "Fulfillment of Desires" by E. Pomytkin implying determination of the levels of consciousness and formation of the personality's spiritual value orientation. As a result, the following principles of education are proposed: the Biblical principle, the principle of responsibility, the principle of pure relations, anthropological principle, the principle of love, the principle of parental authority, the principle of obedience, the principle of calling, the principle of timeliness, the principle of patriotism.

Key words:

principles of education; spiritual values; student youth; Christian morality.

Постановка проблеми. Сьогодні у вищій освіті України відбуваються кардинальні зміни. На жаль, надання освітніх послуг в умовах ринкової економіки відсуває на другий план виховання молоді, головним орієнтиром якого є визначення життєвих пріоритетів на основі накопичення у свідомості й поведінці моральних і духовних якостей. В указі Президента України № 580 від 13. 10. 2015 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей і молоді на 2016-2020 роки» йдеться про «брак духовності й моральності в суспільстві» [12]. Національна ідея, що може існувати тільки на християнських принципах, залежить від виховання у студентської молоді духовних цінностей. У сучасному українському суспільстві спостерігається перекошення духовно-моральних істин. Тому актуальність дослідження полягає в тому, щоб чітко визначити принципи виховання здобувачів вищої освіти.

Свобода є вирішальним компонентом у структурі особистості. Не враховуючи цього, неможливо здійснювати ефективний педагогічний вплив. Навіть Бог, хоч і створив людину без її згоди, проте врятувати людину без її вільної участі не може. Таке розуміння свободи накладає свій відбиток

і на християнську концепцію виховання. Якщо Бог, зі свого боку, не допускає насилля над людиною, як би низько вона не впала, то в педагогічному процесі воно не допустимо й поготив.

Свобода не в тому, щоб вільно обирати зло, а в тому, щоб вільно прийняти Бога, себто прийняти Благу звістку про Ісуса Христа. «Де Дух Господній – там воля» [1, 2 Кор. 3:17]. Християнське виховання не полягає в тому, щоб надавати молодій людині абсолютну свободу й спокійно спостерігати, як вона йде стежкою зла. Головні засоби виховання повинні вести її до того стану, коли вона може з радістю зробити свій вибір на користь добра. Виховання страху Божого – головний орієнтир цього процесу, бо «страх Господній відводить від злого» [1, Прип. 16:6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як слушно зауважує Е. Помиткін, «розвиток духовного потенціалу особистості є однією з найважливіших умов існування й розвитку як окремого суспільства, так і людства загалом» [10, с. 6]. Дослідник покликається на Піфагора, який зауважував, що «навчити знань можна тільки ту людину, у якій сформована мораль і виявляються духовні потреби. Надання знань людині з низьким

духовним потенціалом неминуче призводить до зла» [10, с. 8]. М. Антонєць наголошує, що «духовність – це стосунки людини з Богом, це глибоке розуміння змісту й наслідків учинку Ісуса Христа» [2, с. 19].

Апостол Павло сповіщає про Божий статус людини, яка існує в трьох іпостасях – тілі, душі й душі. Він говорить: «Хіба ви не знаєте, що ваше тіло – то храм Духа Святого, що живе в вас, якого від Бога ви маєте, і ви не свої? Бо дорого куплені ви. Отож, прославляйте Бога в тілі своєму та в душі своєму, що Божі вони!» [1, 1 Кор. 6:19-20].

Сьогодні для багатьох молодих людей є лише горизонтальний розвиток особистості, тобто розвиток здібностей та емоційних проявів характеру. Унаслідок усі сили душі спрямовані не на вільний вияв своєї Богодарованої природи, а на обслуговування самоствердження. А. Гармаєв твердить, що «духовне зростання особистості відбувається тільки шляхом вертикального розвитку. Це розвиток духовних сенсів, сил душі й духу» [5, с. 30]. Головна мета такого виховання – це досягнення цілісності особистості. Як підкреслюють Д. Мак-Дауел і Б. Хостетлер, ця «цілісність триступенева: 1) духовна цілісність – це реальні особисті стосунки з Ісусом Христом; 2) емоційна цілісність; 3) цілісність взаємин з людьми» [9, с. 18]. Формування цілісної особистості може відбуватися лише на основі християнських принципів.

Як слушно зауважує Е. Помиткін, «пробудження в людині її духовної природи зумовлює переорієнтацію від споживання на самовіддачу. Актуальними для неї стають духовні цінності, зокрема гуманістичні (добро, благодійність); естетичні (краса, гармонія, досконалість у природі й у людині); екологічні (чистота, збереження планети від екологічної катастрофи); цінності самопізнання (інтроспекція, самопоглядання, самоусвідомлення); самовдосконалення (пошук шляхів і методів самопокращення, набуття нових позитивних особистісних якостей) і цінності самореалізації (розкриття власного особистісного потенціалу в служінні ближнім, Батьківщині, людству, природі, Богу)» [11, с. 34].

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є висвітлення християнських принципів виховання здобувачів вищої освіти. Для цього вивчався рівень сформованості духовних цінностей у студентів Полтавської державної аграрної академії. Експеримент проводився за методикою «Здійснення бажань» Е. Помиткіна [10, с. 118–119] у модифікації М. Антонєць і передбачав виявлення рівня свідомості й сформованості духовної ціннісної орієнтації особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Студенти факультету агротехнологій і екології показали різні результати. У майбутніх екологів тільки в одній особі виявлено високий рівень розвитку духовних цінностей (РРДЦ). Втішася, що в 1/3 частині студентів III курсу – майбутніх агрономів виявлено високий РРДЦ. На VI курсі інженерно-технологічного факультету ПДАА психологічна діагностика показала, що 50% здобувачів вищої освіти мають високий РРДЦ.

Як слушно зауважував К. Ушинський, «у вихованні все повинно ґрунтуватися на особистості вихователя, тому що виховна сила виливається лише з живого джерела людської особистості» [6, с. 463]. Тому доцільно розглянути принципи виховання для студентської молоді вищої школи.

Принцип біблійності. На підставі докладного вивчення стосунків у родинах, способів і методів виховання, батьківських світоглядних позицій у цій справі є нагальна потреба навчити молодь будувати майбутню сім'ю на міцному фундаменті – Божому Слові. Сьогодні кожна молода людина, яка бере шлюб, щиро хоче мати гарну родину. У Біблії сказано: «Коли дому Господь не буде, даремно працюють його будівничі при ньому!» [1, Пс. 127:1]. Довіряючи Богові, практикуючи Його Слово в родині, чоловік і жінка отримують прекрасний шанс зробити себе та інших щасливими.

Принцип відповідальності. М. Антонєць зауважує: «Коли подружжя чекає на дитину, радість перевищує всі інші емоції, особливо якщо ця дитина є первістком. Молоді батьки думають про те, як виховати немовля здоровим, слухняним і щасливим. Це одвічні питання, якими задається кожна мати й кожен батько, коли дитина ще перебуває в утробі. Така подія відображена в Старому Заповіті» [3, с. 114]. Коли батько Самсона Маноах дізнався, що в них народиться дитина, він сказав: «Та як нам виховувати ту дитину і що чинити з нею?» [1, Суд. 13:12]. Тому студентам слід пояснювати, що передбачення появи немовля повинно водночас викликати особливе почуття відповідальності за нього перед суспільством. Подружжю треба розуміти, що соціальний ефект від учинків дитини як майбутнього громадянина має бути максимальним.

Принцип чистоти взаємин. Прикро, що сьогодні пропагується вільний секс, у навчальних закладах роздаються презервативи. Про утримання в інтимній сфері, виявляється, взагалі не модно говорити. З цього приводу Біблія наказує утримуватися від сексуальної аморальності: «Бо це воля Божа, освячення ваше: щоб ви береглися від розпусти» [1, 1 Сол. 4:3].

Подружжя Ла Хей перераховують види небезпек, що приховує в собі дошлюбний

секс [7, с. 20–24]: «1) він руйнує духовне життя наших дітей: «Хто чинить перелюб, не має той розуму, він знищує душу свою» [1, Прип. 6:32]; 2) шкодить навчанню, адже статева активність має властивість полонити всі думки; 3) шкодить здоров'ю юні; це ВІЛ-захворювання, СНІД, а також хвороби, що передаються статевим шляхом; 4) підриває репутацію: «Ліпше добре ім'я за багатство велике» [1, Прип. 22:1]; 5) псує характер незрілої особистості, адже згода на дошлюбні зносини породжує сумніви й нерішучість, вивільняє в молодому тілі дорослі пристрасті, руйнує почуття власної гідності через виникнення почуття провини; 6) зрештою, такий секс порушує досконалу Божу волю». Щоб застерегти молодь від поганих учинків, потрібно орієнтувати її на самоконтроль, на збереження серця свого від негативної мотивації: «Над усе, що лише стережеться, серце своє стережи, бо з нього походить життя» [1, Прип. 4:23].

Антропологічний принцип. Це повага до життя людини, повага до її гідності. Життя дане Богом, і ніхто не має право робити на нього замах. М. Антонєць наголошує на необхідності пояснення «студентам важливості збереження життя дитини, оскільки для багатьох людей, на жаль, аборт є звичним явищем» [3, с. 114]. Але аборт – це справжнє вбивство, це порушення Божої заповіді «Не вбивай!» [1, 2 М. 20:13].

Принцип любові. «Любов – це союз досконалості» [1, Кол. 3:14]. Прагнути постійно вдосконалювати взаємини – означає хотіти любити. Любов – це бажання обопільно будувати взаємини між подружжям, між батьками й дітьми. Прикро, що знедоленість дітей – це реальна проблема сучасного суспільства. Брак уваги з боку батьків може виявлятися ще у віці немовляти. У цей період дух потребує живлення так само, як тіло й душа. За дитину постійно треба молитися, благословляти її, співати лагідні пісні. Немовля бажає відчувати дотик з боку батьків. Тілесна й душевна любов ініціює в ньому життя й покликання зростати.

На заняттях детально слід роз'яснювати студентам значущість ролі як батька, так і матері в родині. Від матері дитина отримує такі жіночі якості, як доброта й чуйність, потрібні для налагодження індивідуальних стосунків з людьми. Батько вчить ухвалювати самостійні рішення, пробуджує у дитини інтерес до активного життя й прагнення долати перешкоди, рухаючись до свого покликання. Навчити молодь любити своїх майбутніх дітей можна тоді, коли маєш у серці любов Христа.

Сучасна мораль антиномічна. Це жорстокі правила й цинічні закони. Якщо батькам

не вдалося позбавитися дитини під час вагітності, суспільство пропонує необмежені можливості позбавитися її протягом життя. Як зазначає О. Лєдяєв, «розлучення – одна з найперших таких пропозицій. Кожен день у тридцяти родинах батько або мати залишають дім, розриваючи дитяче серце. Основний удар цієї трагедії спрямований на дітей» [8, с. 40].

Розлучення сприймається навколишніми теж як звичне явище й постає вже певною моделлю для нащадків як варіант виходу з проблеми. «Але природа не терпить порожнечі. Якщо дитина не отримала від батьків належної уваги, любові й тепла, то вона буде шукати ці чесноти в соціумі» [8, с. 26]. На жаль, переважно вона знаходить безбатьківщину, сирітство, самотність і навіть злочинність. Щоб запобігти цьому, дітей треба цінувати, постійно підбадьорювати, плекати в них почуття власної гідності, обіймати й цілувати.

Педагог-християнин організує свою діяльність так, щоб кожна молода людина перебувала в атмосфері Божої любові й розуміла, що дисципліна й свобода йдуть з любові Бога. Якщо виховання характеру як інструмента творчої та соціальної діяльності стає самоціллю, – це ставить людину на рівень Бога й обов'язково призведе до її падіння. Дисципліна корисна лише тоді, коли вона керується послухом авторитету церкви й мудрого наставника. Для педагога любити дитину – означає бачити її такою, якою її створив Бог, а не народили батьки.

Принцип батьківського авторитету. Саме батькам наказано в Біблії виховувати дітей у Божому страхі: «І люби Господа, Бога твого, усім серцем своїм, і всією душею своєю, і всією силою своєю! І будуть ці слова, що Я сьогодні наказую, на серці твоїм. І пильно навчиш цього синів своїх» [1, 5 М. 6:5-7]. Така позиція пропонується хлопцям – майбутнім батькам. Так завжди в проукраїнській традиції наставляли мудрі батьки своїх дітей.

Принцип слухняності. Кожна людина через свою гріховну природу егоїстична, що є підґрунтям для непослуху. Він є причиною багатьох конфліктів. Біблія попереджає, що «останніми днями діти будуть батькам неслухняні» [1, 2 Тим. 3:2]. Тому студентам рекомендується виховувати в майбутніх дітей покірність, «бо непокірливість як гріх ворожитства, а свавільство як провина й служба бовванам» [1, 1 Сам. 15:23]. Мир у серці – це найкраща позиція: «Коли можливо, якщо це залежить від вас, живіть у мирі зо всіма людьми!» [1, Рим. 12:18]. Це позиція Ісуса Христа, який слухав Отця Небесного в усьому.

Апостол Павло дав дві обопільні настанови стосовно виховання дітей. Перша: «Діти, будьте

слухняні в усьому батькам, бо це для Господа приємне!» [1, Кол. 3:20]. Друга: «Батьки, не дратуйте дітей своїх, щоб на душі не впали вони!» [1, Кол. 3:21]. Далі Павло знову нагадує про це: «Діти, слухайтеся своїх батьків у Господі, бо це справедливо! Шануй свого батька та матір – це перша заповідь з обітниць, щоб добре велося тобі, і щоб ти був на землі довголітній! А батьки, не дратуйте дітей своїх, а виховуйте їх у нагадуванні й остереженні Божому!» [1, Еф. 6:1-4]. Ці настанови, як дві чаші терезів: наскільки вони будуть збалансовані – настільки успішною буде родина.

Принцип покликання. Він полягає в тому, що, якщо людина розглядається як творіння Боже, то вона вже є співтворцем Бога. Молода людина повинна визначити своє покликання від Бога. Вона ухвалює рішення щодо своєї професії, служіння в церкві на основі тих дарів, якими наділив її Господь. Викладач орієнтує молодь рухатися до свого покликання, брати активну участь у суспільній перебудові, у служінні Україні.

Принцип вчасності. «Для всього свій час, і година своя кожній справі під небом» [1, Екл. 3:1]. Л. Сурова зазначає, що слова й справи Господні відкриваються людям по можливості сприйняти їх у певний час. Блага звістка – це педагогічна дія, яку веде Дух Святий. У цьому сенсі вона «буде впливати на духовний стан дитини, залежно від її розумового розвитку, тобто від готовності дитини сприйняти її» [6, с. 129]. Прищеплення духовних істин з боку батьків також повинно відбуватися в оптимальний термін: «Привчай юнака до дороги його, і він, як постаріється, не уступиться з неї» [1, Прип. 22:6].

Принцип патріотизму. Це принцип любові до рідного краю та свого народу. Але без любові до Бога ніколи не буде справжньої любові до Батьківщини. Прикладом людини в Біблії, яка була готова віддати своє життя у будь-який момент за свій народ, є Мойсей. Він просив: «А тепер, коли б Ти пробачив їм їхній гріх! А як ні, витри мене з книги Своєї, яку Ти написав» [1,

2 М. 32:32]. Мойсей постійно клопотався перед Богом за євреїв, коли вів їх у Ханаан: «Прости ж провини цього народу через велику милість Свою, як прощав Ти цьому народові від Єгипту й аж сюди!» [1, 4 М. 14:19]. На таке патріотичне прагнення Господь відповів: «Я простив за словом твоїм» [1, 4 М. 14:20].

Г. Ващенко твердив, що національне виховання повинно ґрунтуватися на «службі Богові й Батьківщині» [4, с. 173]. Це чудове гасло українська нація повинна втілювати в патріотичному вихованні молоді. Головним джерелом духовності вчений уважав віру в Бога. Він хотів бачити незалежну Україну християнською, з розвинутою економікою й торгівлею. Сьогодні перед українським народом стоїть важливе завдання, яке визначав Г. Ващенко, – «піднести на високий рівень свою духовну культуру, освіту, науку й мистецтво, стати врівень з передовими народами Європи й Америки» [4, с. 163]. Такий патріотизм повинні виховувати у молоді педагоги-християни.

Висновки. Сучасне секуляризоване суспільство продукує гетеронормну систему моралі. Християнське вчення про моральне виховання особистості – це цілісна педагогічна система, яка вбачає призначення людини в слідуванні шляхом Ісуса Христа. Виховання не може бути лише підготовкою дитини до земного буття. Воно повинно бути націлене на підготовку до життя вічного. Спасіння людини на землі – це зцілення її душі. Педагог-християнин, застосовуючи різні виховні засоби, повинен переконати студентську молодь вищої школи в тому, що отримати спасіння можна лише в церкві. Без глибокого розуміння важливості служіння Богові не можливо справжнє християнське виховання.

Отже, у дослідженні доведена значущість упровадження у виховний процес принципів християнської моралі. Надалі планується використовувати ці результати для розроблення програми розвитку духовності студентів ВНЗ.

Список використаних джерел

1. Біблія або книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. – Українське біблійне товариство, 2002. – 1296 с.
2. Антонєць М. О. Духовні детермінанти виховання студентської молоді // Марина Антонєць / Матеріали Всеукраїнського круглого столу на тему «Духовно-моральна компетентність як основа науково-освітніх і політичних процесів в Україні» (12 липня 2016 року, Верховна Рада). – К.: Верховна Рада, Міжфракційне депутатське об'єднання «За духовність, моральність та здоров'я України», 2016. – С. 19–20.
3. Антонєць М. О. Християнські принципи виховання: азбука використання // Марина Антонєць / Психологія і суспільство. – 2012. – № 3. – С. 113–118.

References

1. *The Bible or the Holy Scriptures of Old and New Testament* (2002). Ukrainian Biblical Society. [in Ukrainian]
2. Antonets, M. O. (2016). Spiritual determinants of the student youth's upbringing. *Proceedings of All-Ukrainian round-table on the theme "Spiritual-moral competence as a foundation of scientific-educational and political processes in Ukraine"* (12 July 2016, Verkhovna Rada). Kyiv: Verkhovna Rada, 19–20. [in Ukrainian]
3. Antonets, M. O. (2012). Christian principles of upbringing: ABC of use. *Psykhologhiia i suspilstvo*, 3, 113–118. [in Ukrainian]
4. Vashchenko, H. H. (1994). *Educational ideal*. Poltava: Poltavskii visnyk. [in Ukrainian]

4. Ващенко Г. Г. Виховний ідеал / Григорій Ващенко. – Полтава : Полтавський вісник, 1994. – 190 с.
5. Гармаев А. Ц. Психопатический круг в семье / Анатолий Гармаев. – Минск : Лучи Софии, 2002. – 320 с.
6. Кислашко О. П. Християнська педагогіка: навч. посібник / Олександр Кислашко, Ірина Сіданіч. – К. : Духовна вісь, 2015. – 510 с.
7. Ля Хей Т. и Б. Воспитание детей в сексуальной чистоте / Т. и Б. Ля Хей; пер. с англ. – СПб. : МРО ХВЕП «Христианская Миссия», 2008. – 352 с.
8. Ледаев А. С. Бумеранг / Алексей Ледаев. – Рига : Авторское издание, 2003. – 160 с.
9. Мак-Дауэлл Д. Как помочь молодежи / Джош Мак-Дауэлл и Боб Хостэттлер. – Львов : Нова Надія, 2004. – 540 с.
10. Помиткін Е. О. Духовний потенціал особистості: психологічна діагностика, актуалізація та розвиток: посібник / Едуард Помиткін. – К. : «Внутрішній світ», 2015. – 144 с.
11. Помиткін Е. О. Психологія духовного розвитку особистості / Едуард Помиткін. – К. : Наш час, 2012. – 280 с.
12. Указ Президента України № 580 / 2015 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/5802015-19494> (22. 11. 2016).
5. Garmayev, A. Ts. (2002). *Psychopathic circle in the family*. Minsk : Luchi Sofii. [in Russian]
6. Kyslashko, O. P. (2015). *Christian pedagogy: study guide*. Kyiv : Dukhovna vis'. [in Ukrainian]
7. Hay, T. and Hay, B. (2008). *Raising children in sexual purity; tran. from English*. SPb : MRO CBEP "Christian Mission". [in Russian]
8. Ledayev, A. S. (2003). *The Boomerang*. Riga : Avtorskoie izdanie. [in Russian]
9. McDowell, J. (2004). *How to help the youth*. Lviv : Nova Nadiia. [in Russian]
10. Pomytkin, Ye. O. (2015). *The spiritual potential of personality: psychological diagnosis, actualization and development: study guide*. Kyiv : "Vnutrishnii svit". [in Ukrainian]
11. Pomytkin, Ye. O. (2012). *Psychology of a personality's spiritual development*. Kyiv : Nash chas. [in Ukrainian]
12. *Decree of President of Ukraine № 580 / 2015 "On Strategy of National-Patriotic Education of Children and Youth for the years of 2016-2020 "*. Retrieved from : <http://www.president.gov.ua/documents/5802015-19494> (22. 11. 2016). [in Ukrainian]

Рецензент: Москальова Л.Ю. – д.пед.н., професор

Відомості про автора:
Кривошанка Тетяна Іванівна

tatyanak09@gmail.com
КЗ «Полтавська гімназія «Здоров'я» № 14
Полтавської області
вул. Пилипа Орлика, 30, м. Полтава, 36020, Україна

doi: <http://dx.doi.org/10.7905/nvmdpu.v0i17.1631>

*Матеріал надійшов до редакції 25.11.2016 р.
Прийнято до друку 13.12.2016 р.*

Information about the authors:
Kryvoshapka Tetiana Ivanivna

tatyanak09@gmail.com
MI "Poltava gymnasium "Zdorovia" № 14
in Poltava region
30 Pylypa Orlyka St., Poltava, 36020, Ukraine

doi: <http://dx.doi.org/10.7905/nvmdpu.v0i17.1631>

*Received at the editorial office 25. 11. 2016.
Accepted for publishing 13.12.2016.*